

порядок створення й діяльності комісії, що визначатиме переможців, порядок оприлюднення рішень комісії, критерії оцінки комісією конкурсних пропозицій, порядок оскарження рішень комісії, порядок укладення договорів про виконання програми. Прогресивність цього документу полягає в інформаційній стратегії, згідно з якою діяльність громадських організацій буде прискіпливо відстежуватися, уся інформація щодо реалізації проекту повинна оприлюднюватися на визначених сайтах [2].

Співпраця влади й громад Миколаївської області є поодиноким позитивним прикладом завдяки існуванню прозорих тендерів, можливість отримати гранти за умов участі у відкритих конкурсах. Миколаївська влада традиційно відкрита до громадських культурно-соціальних проєктів, виходячи з розуміння інвестицій до культурного розвитку як можливостей повернути увагу до міст, збільшити надходження до місцевих бюджетів.

На певному етапі розвитку суспільства в середовищі активних громадян виникає потреба обговорень стратегій культурної політики з обґрунтуванням власного бачення культури. Обговорення та дискусії з залученням представників найширшого кола громадськості є важливим кроком для майбутніх зустрічей та консультацій з органами державної влади.

Фінансування програм та заходів громадських організацій для дітей та молоді є гарантованим Законом «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Так, відповідно до частини 3 статті 10 цього Закону, при затвердженні місцевих бюджетів органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування передбачено видатки на реалізацію культурно-мистецьких програм. Тому такі кошти передбачаються й будуть передбачатись. Водночас, яким чином буде здійснюватися розподіл в умовах, коли ні Закон, ні інший акт не визначає такого порядку та в яких обсягах, на сьогодні залежить від розсуду органу влади.

Існують підстави говорити про збільшення обсягів фінансування на молодіжні культурно-мистецькі програми, які реалізуються неурядовими організаціями для дітей та молоді. У деяких випадках виконання Указу Президента «Про проведення у 2013 році в Україні року дитячої творчості» щодо передбачення коштів на заходи та програми молодіжних та дитячих громадських організацій, у тому числі й театральних [6].

Кошти на роботу з молоддю можуть передбачатися в бюджеті в достатньому обсязі. Водночас із цієї суми на конкурс можуть виділятися 3 – 10% на програми та заходи організації через конкурс. Решта суми виділяється на заходи тих, які проводяться за конкурсом, або ж на функціонування чи заходи створених самими органом установ (різноматні центри, служби, клуби, хоча виконувати ці завдання ефективніше можуть неурядові організації). Існують підстави говорити про реалізацію культурно-мистецьких програм та заходів як виконання робіт чи надання соціальних послуг, а не про «державну підтримку» діяльності молодіжних чи дитячих громадських організацій.

ЛИТЕРАТУРА

1. Петрова І. В. Проєктування в соціально-культурній сфері [Електронний ресурс] / І. В. Петрова. – Режим доступу : www.culturalstudies.in.ua/2008_petrova_i_v_menu.php.
2. Постанова Кабінету Міністрів України. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики від: офіц. вид.: за станом на 3 листопада 2010 року № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Положення про Міністерство культури і туризму України : офіц. вид.: за станом на 8 листопада 2006 року № 1566 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12852.html>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проєктів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається державна фінансова підтримка : офіц. вид.: за станом на 12 жовтня 2011 року № 1049 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF>.
5. Роздержавлення в культурній сфері України. – К. : УІЦД, 2001. – 234 с.
6. Указ Президента України. Про проведення у 2013 році в Україні Року дитячої творчості № 756/2012 офіц. вид.: за станом на 28 грудня 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF>.

УДК 811.161.1'37

*В. П. Сімонок,
м. Харків*

ЛЕКСИКА ТЕАТРУ ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Театральна справа розвивається в Україні особливо у ХVІІ ст. Студенти Києво-Могилянської академії одержували добру освіту і

вдосконалювали її в університетах Європи, звідки приносили в Україну нові культурні цінності, у тому числі різні форми театрального мистецтва. Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. з'являються драматичні твори українських письменників, самі назви яких містять запозичені слова (наприклад, «Успенська драма» Дмитра Ростовського, «Комічне дійство» митрополита Довгалецького, «Трагедокомедія о тшете міра сего» Варлаама Лашевського). З України театр і драматичні твори поширюються в Росії й Білорусі. Так, збереглася оповідь про двох студентів з Києва, які на Пасху «виправили діалог та інтермедію» в Шклові (1715). «У XVIII віці, – пише І. І. Огієнко, – українці рознесли свої драми по всій Росії і заклали театри в найдалших кутках» [1, с. 52], що призвело до пошавлення її театрального життя.

У другій половині XVIII ст. в Україні з'являється театр, не пов'язаний зі шкільною драмою. До перших подібних театрів належав театр у Харкові, де перша відома театральна вистава відбулася у вересні 1780 р. Харківський, а пізніше й Полтавський театри відіграли важливу роль в українському відродженні: тут були поставлені перші п'єси українською мовою, що спонукало їхніх авторів І. Ф. Квітку-Оснoв'яненка і І. П. Котляревського створювати нові українські драми.

З розвитком театру в українській мові з'являється значна кількість запозичених слів, що виражають явища й поняття цього виду мистецтва. Одразу слід зробити застереження, що багато слів з цієї сфери етимологічно походять з античних мов, хоч прийшли через посередництво європейських. Особливо велику роль у становленні цієї лексики театрального мистецтва відіграли запозичення з французької та італійської мов, меншою мірою з німецької та англійської. Це пояснюється позамовними, культурно-історичними чинниками: театр найперше досягав поширення й розквіту у Франції та Італії. Запозичення з англійської в цій сфері з'являються у XIX – XX ст. із появою в Європі й Україні нових форм театрального мистецтва з англomовних країн (*мюзикл, шоу*).

Запозичену лексику театрального мистецтва можна поділити на такі групи, всередині яких спостерігається системна організація:

а) назви видів драматичних творів, вистав: англ.: *мюзикл, шоу*; фр.: *бутада, буфонада, вар'єте, драма, естрада, карнавал, міраклъ, п'єса, ревью, фарс, фестиваль*; нім.: *інсценізація*;

б) назви акторів за їхнім амплуа: англ.: *клоун*; фр.: *актор, буфон*,

гінйоль, персонаж, субретка, травесті; нім.: *кашперле, паяц* і т. ін.;

в) слова, що виражають різні форми організаційної діяльності в театрі:

фр.: *абонемент, ангажемент, анонс, антреприза, афіша*;

г) слова, що характеризують простір театральної зали: фр.: *аванложа, авансцена, балкон, бенуар, зал, ложа, парадиз, партер, рампа*;

г) назви, що виражають реакцію глядачів: фр.: *анкор! біс!* італ.: *браво!*;

д) назви, пов'язані з театром: фр.: *ремарка*; нім.: *анилаг, гастроль*; італ.: *акт*.

Назви видів драматичних творів вийшли за межі професійного вживання й широко функціонують на позначення різних життєвих ситуацій, зокрема слово *фарс* (фр. *farce*, від лат. *farsio* – начиняю, наповнюю) – «вид театрального мистецтва, який був поширений у XIV – XVI ст. в країнах Західної Європи, як вид народного театру», у XIX – XX ст. отримало значення беззмістовного, малопристойного комедійного видовиська, і переносне значення його – «грубий жарт, блазенство, цинічне видовище або витівка».

Перші придворні спектаклі здійснювалися французькою трупю Серині, німецьким театром Акермана. Як зазначає О. Е. Біржакова, «за штатом 1766 р. придворний театр представляли понад 150 італійських і французьких співаків, музикантів, танцюристів, акторів; за штатом 1791 р. на службі в Театральній дирекції перебувала вже італійська оперна трупа, російський, німецький та французький театри, балет (переважно з іноземців) і два оркестри – усього 476 осіб» [2, с. 45].

Близько 1756 р. було створено перший професійний театр. Традиційна гра акторів послднувалася з традиціями нового західноєвропейського мистецтва. У 60-х роках столичні та провінційні вельможі заводять свої кріпосні театри, оркестри, капели, куди запрошують іноземних диригентів, капельмейстерів, виконавців. У 80-х роках XVIII ст. організуються театри для публічних видовищ у Петербурзі, Москві, Києві, Харкові. Першими антрепренерами часто були іноземці, наприклад Кніппер, Меддокс. Крім того, час від часу виникали «вільні» трупи іноземних артистів (італійських пантомімістів, гімнастів, французькі, німецькі, англійські трупи). У цілому драматичне мистецтво Росії та України в другій половині XVIII ст. було під французьким впливом, який наприкінці століття змінився на німецький (репертуар, манера виконання, особливості постановки). У цей період в Україні розгорнули свою діяльність так звані «вільні» театри, у репертуарі

яких, крім драматичних п'єс, були опери, балет, водевілі, лялькові вистави.

В Україні віддавна існували різні форми живопису. Це виявлялося і в давньому побуті (різними орнаментами жінки розмальовували хату і піч) і в духовній сфері, зокрема в іконопису.

Однак зв'язки з Європою виявляли необхідність удосконалення вітчизняних традицій за рахунок кращих здобутків світового образотворчого мистецтва.

Потреба в образотворчому мистецтві верхівки суспільства задовольняється головним чином іноземними майстрами. З Франції приїзять відомі художники Де Веллі, Шокке, Лагрене, Токке, Фальконе-син, Де ля Пієр, Барду, з Німеччини – І. фон Преннер, брати Гроот, Пфандцелт, Людєрс, з Італії Ротарі, Фонтєбассо, Тореллі. У зв'язку з організацією Академії мистецтв у 1757 р. були запрошені французькі майстри – живописець Л.-Ж. Лелоррен, малювальник Н.-Фр. Жиле; для гравєрного класу був запрошений берлінський майстер Г.-Фр. Шмідт. Після Французької революції у Петербурзі з'явилися нові французькі живописці. Вітчизняні майстри і живописці, гравєри, скульптори вчаться у іноземних майстрів; кращі учні Академії мистецтв після її закінчення на шість років відправляються для вдосконалення за кордон (головним чином в Італію), де відчувають сильний вплив популярних на той час напрямків західноєвропейського образотворчого мистецтва (в основному французького, меншою мірою – італійського). Цей вплив відбивається у творчості українських художників В. Боровиковського (1757 – 1825), Д. Г. Левицького (1735 – 1822), сина відомого українського художника XVIII ст. Г. К. Левицького (1691 – 1769), А. П. Лосенка (1737 – 1773), Т. Г. Шевченка (1814 – 1861), які зробили величезний внесок у розвиток української і російської живописної культури.

З розвитком образотворчого мистецтва пов'язане становлення лексики образотворчого мистецтва, зокрема живопису, і збагачення її запозиченими словами на позначення:

а) видів образотворчого мистецтва: фр.: *вітраж, гравюра, гризайль, грифонестапи, мініатюра, муляж, офорт, панно, пастилаж*; італ.: *скульптура*; наприклад: *Кожну мініатюру увінчує півколо і астрологічним розташуванням планет* (З книги «Мистецтво»);

б) жанрів, напрямків образотворчого мистецтва: фр.: *натюрморт, пейзаж, портрет*; нім.: *ландшафт, сецесіон, стафаж*; італ.: *панорама*;

в) засобів зображення, художніх прийомів: фр.: *ескіз, етюд, каменя, пастораль*; італ.: *інкрустація, інталія, інтарсія, монумент, статуя*; у контексті: *Навички у малюванні пейзажа будуть допомагати не тільки у композиції етюду, але й у роботі над ним. На полотні наносяться тільки загальні начерки пейзажу олівцем або вугіллям, а іноді фарбою одного кольору (умброю, сісною)* (З енциклопедії «Малюнок і живопис»);

г) матеріалу та інструментів художника: фр.: *акварель, апліке, матуар, палітра, пап'є-маше, пастель*, нім.: *барва, грифель, грунт, мольберт, шпатель*; наприклад: *Комбінуючи і зіставляючи різні кольори орнаменту, зробіть кілька маленьких ескізів аквареллю або гуашшю, обмеживши свою палітру невеликою кількістю барв* (З енциклопедії «Малюнок і живопис»).

г) номінації осіб за їхньою діяльністю: фр.: *аквареліст, мініатюрист, офортист, скульптор*; італ.: *баталіст, вітражист, мариніст, портретист* тощо, утворені в українській мові від запозичених основ;

д) течій та напрямків у мистецтві: англ.: *оп-арт, поп-арт*; фр.: *дадаїзм, експресіонізм, імажинізм, імпресіонізм, кубізм, мадленська культура, медісвізм, модерни, модернізм, мустьєрська культура, паунтилізм, романтизм, унанімізм, урбанізм, формалізм* тощо.

Ще у XVI – XVII ст. в українську мову потрапляють німецькі запозичення, пов'язані з живописом, а саме: *барва, ландшафт, маляр, малювати*. У другій половині XVI та першій половині XVII ст. в умовах соціальної та національно-визвольної боротьби українського народу мистецтво живопису отримує великий імпульс. У цей період утверджується *батальний жасур* (картини, що зображують сухопутні і морські бої), *портрет* (фр. *portrait* – зображення), *пейзаж* (від фр. *pays* – країна) – картина, що зображує яку-небудь місцевість, які вплинули на іконопис та надали йому світського характеру.

У лексиці образотворчого мистецтва спостерігається перенесення значення за суміжністю: матеріал – результат (твір), засіб зображення – результат (твір): *акварель, пастель* (фарба і картина, написана нею), *рококо, шарж, барельєф, горельєф, гравюра* (засіб зображення й твір мистецтва).

Наведені приклади свідчать про те, що для багатьох слів відповідні мови є джерелом, для інших вони виступають посередниками, на ґрунті яких сформувалися нові значення слів, що відрізняються від значень у

мові-джерелі.

Так, *клоун* в англійській мові – це бовдур, блазень. В англійській драмі – це комічний персонаж хитрого простака, але в українську слово увійшло із значенням – артист цирку, який виконує комічні, буфонадні ролі; *мініатюра* у французькій мові – це: 1) живописні зображення, що прикрашали й ілюстрували середньовічні рукописи у вигляді заставок або на всю сторінку; 2) твір образотворчого мистецтва невеликого розміру, що відзначається особливо тонкою технікою виконання; 3) нарис, оповідання або театральна п'єса; театр мініатюр невеликого розміру; 4) будь-що невеликого розміру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огієнко І. І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу / І. І. Огієнко. – К.: Довіра, 1992. – 141 с.
2. Биржакова Е. Э. Очерки по истории и лексикологии русского языка XVIII в. Языковые контакты и заимствования / Е. Э. Биржакова, Л. А. Войнова, Л. А. Кутина. – Л.: Наука, 1972. – 430 с.

УДК 808.55

*І. І. Сорока,
м. Київ*

ХУДОЖНЄ СЛОВО В ТЕАТРІ В КОНТЕКСТІ МАСОВОЇ ДВОМОВНОСТІ

Сучасне українське суспільство, послугуючись державною українською мовою, прагне до належного рівня культури художнього слова, його виразності й дієвості на театральній сцені, концертній естраді, в екранних мистецтвах, мережі радіомовлення та аудіоносіях. Саме на ці наймасовіші, найдоступніші засоби мас-медіа покладалися й покладаються великі надії як на носії високого художнього слова, культури спілкування, зрештою, як на потужне джерело живої художньої мови.

Тому надто гострим постає сьогодні питання двомовності. Воно постійно звучить у різних варіаціях як на найвищих рівнях влади, так і серед громадськості. Після горезвісного закону про мови – свіже «послання від влади» про неможливість «регіональних» депутатів розмовляти в парламенті державною мовою, мовляв, виборці не

зрозуміють, про що говорить їхній депутат, якщо він послугуватиметься українською. Вслухайтесь в суміш алогізмів владного ідеолога: «У нас є ряд депутатів, які просто не вміють розмовляти українською. І, перш за все, це пов'язано з тим, що в цих регіонах ніхто просто не говорить, ті люди, які навіть знали в школі, просто забули мову, вони сьогодні бояться спілкуватися цією мовою, тому що погано її знають» [3]. Ці заяви високопосадовців не сприяють остаточному утвердженню державної мови в закладах культури, а посилюють тенденції двомовності, виправдовують розпочаті спроби українських театрів грати вистави російською мовою (з приміткою в афіші «вистава йде російською мовою»). «Масова двомовність не збагачує ні українську, ні російську мови й свідчить про низький мовно-культурний рівень. Спорідненість, схожість мов вимагає поглибленого їх вивчення, свідомого ставлення до історії культури, звичаїв, побуту, місця серед інших слов'янських мов. Хрестоматійно відомо, що народні традиції, культура, мова є основою існування національної держави. Саме театр повинен збагачувати й шліфувати духовні цінності рідної мови, відродити традицію природного спілкування нею в повсякденному житті» [1, с. 7].

Ні для кого не є секретом, що більшість столичних акторів українських театрів, як і акторів центральної, північної, східної частин України, а півдня й поготів, у побуті й між собою спілкуються виключно російською мовою – вони нею розмовляють, думають, послугуються на репетиціях (працюючи над україномовною п'єсою). І навіть під час вистав йдеться лише про озвучування реплік українською – саме озвучування, бо про органічне внутрішнє існування в образі вже не йдеться. Найцікавіше, що більшість акторів навіть не вважає це за ненормальне – більше того, їм видається, що вони з великим успіхом можуть грати й російською мовою на такому ж високому рівні, внутрішньо прагнучи цього. Корифеї стверджували, що в театрі не працюють, а служать, а служити двом панам, як відомо, не можливо. Тут, як казав великий Михайло Щепкін (і мовою оригіналу буде доречніше і точніше): «...или священнодействуй, или иди вон». Інша мова – це інший світ, і саме актор покликаний нести красу цього мовного світу, бути його найкращим виразником, захисником і пропагандистом. «Зміна мови відбувається тільки разом зі зміною нашого внутрішнього світу. Система світоглядних цінностей кожної людини, громадянина формує матрицю суспільства і держави. Мова в цьому процесі відіграє першорядну роль не тільки тому, що без неї людина